

WUTAISHAN, A BUDDHIZMUS SZENT HEGYE

HAMAR IMRE

HEGYKULTUSZ KÍNÁBAN

Már a buddhizmus megjelenése előtt fontos szerepet játszottak a kínaiak vallásosságában bizonyos hegyek, amelyekről azt gondolták, hogy ott transzcendens erőkkel lehet kapcsolatba lépni, szellemekkel és halhatatlanokkal lehet találkozni. A konfucianizmus öt szent hegye (Taishan 泰山, Hengshan 衡山, Huashan 華山, Hengshan 恆山, Songshan 嵩山) közül a Taishant övezi a legnagyobb tisztelet; Kína császárai itt mutatták be a *fengshan* 封禪 áldozatot, amellyel hatalmukat kívánták demonstrálni Ég és Föld előtt. Ugyanakkor a Han-dinasztia Wu 武 császára (i. e. 141–87) szellemi lényekkel kívánt kapcsolatot teremteni a szertartás megtartásával, hogy megtudja tőlük a halhatatlanság titkát.¹

A szent hegyek szellemi erővel vannak felruházva (*ling* 靈), a zárándok a hegy-csúcson épített templomban elhelyezett istenképmásnak áldoz, és fohászkodik, hogy zárándoklata során megpillanthassa az istent valódi alakjában. A négy nagy buddhista hegy egy-egy bódhiszattvához kapcsolódik: a Wutaishan 五臺山 Mandzsusríhoz, az Emeishan 峨眉山 Szamantabhadrához, a Putuoshan 普陀山 Avalókitésvarához és a Jiuhuashan 九華山 Ksitigarbhához.² A buddhista hegyekre zárándokló ezekkel a bódhiszattvakkal szeretne találkozni útja során.

A fent említett hegyeken kívül még számos olyan hegy található Kínában, amelyet különösen alkalmasnak találtak a buddhizmus vagy taoizmus követői vallásuk gyakorlására, így buddhista és/vagy taoista kolostorokat, szentélyeket építettek rájuk. A hegyekbe visszavonuló életmód egyik korai példája Huiyuan 慧遠 (333–416), aki a Lushanon 廬山 építette fel kolostorát, és tartotta magát fogadalmához, miszerint nem hagyja el a hegyet, s nem keveredik bele a politikába és világi életbe. A kor híressége lévén azonban a városi írástudók és uralkodók jöttek el hozzá a hegyre, hogy tanácsait kérjék, tanításait hallhassák.³ A kínai

¹ Lásd Hamar I., Vu-ti áldozata az égnek és a földnek. In: Tar I. (szerk.), *Szöveggyűjtemény az Augustus-korhoz*, Szeged: JATEPress, 1998, 168–173.

² Lásd Naquin, S., Yü Ch., Introduction: pilgrimage in China. In: Naquin, S., Yü Ch. (ed.), *Pilgrims and sacred sites in China*, Berkeley: University of California Press, 1992, 1–38.

³ Lásd Ch'en K., *Buddhism in China: a historical survey*, Princeton: Princeton University Press, 1964, 103–112.

buddhizmus egyik híres skolasztikus iskolája, a Tiantai 天台 iskola a Zhejiangban található Tiantai-hegyről kapta nevét, mivel az iskola alapítója, Zhiyi 智顛 (538–597) ezen a helyen alapított kolostort.⁴ A régi kínai főváros, Chang'an közelében fekvő Zhongnanshanon 終南山 számos Tang-kori nagy buddhista iskola kolostora található, de a Zhongnanshan a taoizmusnak is szent helye. A Maoshan 茅山 a Shangqing 上清 taoista iskola központja volt.⁵

Jelen tanulmányban a négy nagy buddhista hegy egyikével, a Wutaishannal kívánunk foglalkozni, mivel a négy buddhista szent hegy közül ez a legfontosabb; nagyon sok zárandokot vonzott nemcsak Kínából, de Belső-Ázsiából, Indiából, Japánból és Koreából is. Bemutatjuk a hegy történetét, ismertetünk néhány olyan írást, amely Mandzsusri bódhiszattva manifesztációjáról számol be. Feltárjuk, hogy a Wutaishan milyen szoros kapcsolatban állt két iskola, a Huayan és az Ezoterikus iskola felvirágzásával, és fényt vetünk a Wutaishan és Dunhuang 敦煌 kapcsolatára is.

A WUTAISHAN TÖRTÉNETE

A Wutaishan Észak-Kínában, Shanxi tartományban található, s mintegy 2837 négyzetkilométert fed le. A Wutai jelentése 'öt terasz', azaz öt hegycsúcs, ami a hegyvonulat öt kiemelkedő hegycsúcsára utal. A hegycsúcsok neve: Északi, Déli, Nyugati, Keleti és Középső. A legmagasabb az északi hegycsúcs, amelynek magassága 3061 méter, míg a hegyvonulat átlagmagassága ezer méter. A Tang-dinasztia korában háromszázhatvan kolostor bújtt meg a hegyen, mára negyvenhét maradt meg.

A Wutaishan történetének rekonstrukciójához kiváló forrásként szolgál három mű, amelyet trilógiaként gyakran együtt adnak ki. Ezek közül a legkorábbi *A Qingliang hegy régi története* (*Gu Qingliang zhuan* 古清涼傳), amelyet Huixiang 慧祥 állított össze 679 körül. Ennek a műnek a folytatása, illetve kibővítése *A Qingliang hegy terjedelmes története* (*Guang Qingliang zhuan* 廣清涼傳), amelyet Yanyi 延一 készített 1060-ban. A harmadik mű a Song-kor elit írástudója és magas rangú hivatalnok, Zhang Shangying 張商英 (1043–1122) által írt *A Qingliang hegy történetének folytatása* (*Xu Qingliang zhuan* 續清涼傳). Mind a három mű a Qingliang ('tisza és hűvös') néven utal a Wutaishanra, gyakran ugyanis ezen a néven említik a hegyet, az ott uralkodó zord időjárás miatt: néha még nyáron is előfordul havazás. A hegyet főleg nyáron keresik fel a zárandokok, amikor kiváló

⁴ Zhiyi életéről lásd Hurvitz, L., Chih-i (538–597): An Introduction to the Life and Ideas of a Chinese Buddhist Monk, *Mélanges chinois et bouddhiques*, vol. 12 (1963), 1.

⁵ A Maoshanról lásd Schafer, E., *Mao Shan in Tang Times*, Society for the study of Chinese religions, monographs 1, Berkeley: University of California, 1980.

menedéket nyújt a forráság elől. Az első két mű számos történetet foglal magában, a Wutaishanon megtelepedett híres szerzetesek életrajzait gyűjti össze, s az ott épített kolostorok történetét mutatja be. Ezzel szemben Zhang Shangying munkája sokkal személyesebb jellegű: a szerző zárandokútjáról készült feljegyzés, amely beszámol a szerző látomásairól, Mandzsusri bódhiszattva különböző manifesztációiról.⁶

A források szerint már a negyedik században úgy tartották, hogy a Wutaishan szellemi lények lakhelye. A hegyet korábban Lila Palota Hegyének (*zifushan* 紫府山) nevezték, mert furcsa lila pára (*qi* 氣) vette körül. A hegyen számos természeti csodát figyeltek meg. Az egyik a központi hegycsúcson található Nagy Virágos Forrás (*taihua quan* 太華泉), amely soha nem merült ki, különböző fényekben ragyogott, és soha nem hullámzott. Úgy tartották, hogy szentek (*shengren* 聖人) fürdenek benne. Azt is gondolták, hogy sárkányok palotája rejtőzik ott, hiszen a hiedelem szerint mindegyik csúcson száz-száz sárkány él, akiket Mandzsusri zabolázott meg. A zárandokok, akik tiszteletüket akarják kifejezni, nyakláncukat, övüket vagy ékszereiket dobják a tóba.⁷ Egy másik természeti csoda a központi csúcs környékén található Virágos Park (*Huayuan* 華園), ahol egész évben nyílnak a virágok, és ragyogásuk elvakítja az emberek szemét.

A hetedik századtól azonban kialakult az a meggyőződés, hogy a hegyen élő szellemi lények Mandzsusri bódhiszattva segítői, és hogy időnként maga Mandzsusri, a bölcsesség megtestesítője is megjelenik ötszínű felhő, fény, vagy oroszlánon ülő fiatal herceg alakjában. Ezt a társítást támasztotta alá néhány buddhista szútra is. Az *Avatamszaka szútrában* ezt olvashatjuk:

Északkeleti irányban van egy hely, amelyet Tiszta és Hűvös hegynek neveznek. Ősi idők óta bódhiszattvák sokasága lakott már ott. Most Mandzsusri bódhiszattva él ott tízezres bódhiszattva kíséretével.

東北方有處。名清涼山。從昔已來。諸菩薩眾。於中止住。現有菩薩。名文殊師利。與其眷屬。諸菩薩眾。一萬人俱。常在其中。⁸

A Szútra Mandzsusri dharmakincsének dháranijáról (Fo shuo Weshushili fabaozang tuoluoni jing 佛說文殊師利法寶藏陀羅尼經) című műben a Vadzsra Titkos Nyomait Uraló bódhiszattva a következő kérdést teszi fel Buddhának:

⁶ A trilógiáról és Zhang Shangying naplójának fordítását lásd Gimello, R., Chang Shang-ying on Wu-t'ai Shan. In: Naquin, S., Yü Ch. (ed.), 89–149.

⁷ Lásd Birnbaum, R., The manifestation of a monastery: Shen-ying's experience on Mount Wu-t'ai in T'ang context. In: *Journal of the American Oriental Society*, vol. 106 (1986), 1, 122–123.

⁸ T10, no. 279, p. 241, b19–22.

Világ Tiszteltje! Korábban ezt mondtad nekem: „Miután Nirvánába térek, a Dzsambudvípában⁹ gonosz korszak (*eshi* 惡世) következik. Mandzsusri számtalan lénynek fog segítséget nyújtani, Buddha tevékenységét fogja folytatni. Kérlek, Világ Tiszteltje, magyarázd el nekem, hogy milyen helyen fogja áldásos tevékenységét kifejezni, s együttérzéssel oltalmazni a lényeket. Kérlek, mondd el ezt!”

世尊往昔為我說如是言。我法滅後於瞻部洲惡世之時。文殊師利廣能利益無量眾生當作佛事。惟願世尊為我分別演說。於何處住復於何方而能行利益。矜愍擁護諸眾生故。願為說之。¹⁰

Buddha így válaszol a feltett kérdésre:

Akkor a Világ Tiszteltje (Buddha) azt mondta a bódhiszattvának: „Miután Nirvánába térek, a Dzsambudvípa északkeleti részében lesz egy ország, amelyet Mahá Zhennának hívnak. Ebben az országban lesz egy hegy, amelyet Öt Csúcsnak (*wuding* 五頂) neveznek. A fiatal Mandzsusri arra fog vándorolni, s ott fog letelepedni, hogy a lényeknek a Tant tanítsa. Számtalan nága, déva, jaksa, ráksasza, kinnara, mahórága és más emberi és nem emberi lények körbeveszik, és áldoznak nekik tiszteletük jeléül.” Ekkor a Világ Tiszteltje még ezt is mondta a Vadzsra Titkos Nyomait Uraló bódhiszattvának: „A fiatal Mandzsusri számtalan erővel és erénnyel van felruházva, csodás átváltozásokat mutat be és díszeket ölt magára kedve szerint, hogy így segítse a lényeket. Az általa megszerzett erények ereje felfoghatatlan.”

爾時世尊復告金剛密迹主菩薩言。我滅度後於此瞻部洲東北方。有國名大振那。其國中有山號曰五頂。文殊師利童子遊行居住。為諸眾生於中說法。及有無量諸天龍神夜叉羅剎緊那羅摩睺羅伽人非人等。圍遶供養恭敬。於是世尊復告金剛密迹主言。是文殊師利童子。有如是等無量威德。神通變化自在裝嚴。廣能饒益一切有情。成就圓滿福德之力不可思議。¹¹

Az ezekben a művekben található Tiszta és Hűvös hegyet, illetve az Öt Csúcs hegyet a kínaiak egyértelműen a Wutaishannal azonosították. A fenti idézet szerint Mandzsusri bódhiszattva Buddha nirvánába térése után, a gonoszság korszakában jelenik meg. Buddha azt jövendölte, hogy halála után egy idővel tanítása hanyatlásnak fog indulni. Az ötödik században a kínaiak számítása szerint a Tan már a hanyatló korszakhoz (*mofa* 末法) érkezett. Ebben az időszakban

⁹ Az indiai kozmológiában a Szuméru-hegytől délre található a Dzsambudvípa kontinens. Tágabb értelemben az emberi létezés színtere.

¹⁰ T20, no. 1185A, p. 791, b29–c5.

¹¹ T20, no. 1185A, p. 791, c11–19.

már nem alkalmazhatók a korábbi tanítások, az ember nem hagyatkozhat saját erejére a vallás gyakorlása során. Nem véletlen, hogy ekkor indul hódító útjára az Amitábha-kultusz, amely egész Kelet-Ázsiában a buddhizmus egyik legnépszerűbb irányzatává vált. Az iskola tanítása szerint az embernek fel kell hagynia a hagyományos gyakorlatokkal, csak Amitábhához kell fohászkodnia, hogy halála után Amitábha tiszta-földjén, a Szukhávátiban születhessen újjá. Ha meg akarjuk érteni, hogy miért tudta a Wutaishan a zárándokok tömegeit vonzani, akkor nagyon fontos, hogy tisztában legyünk ezzel az alapvető vallási meggyőződéssel. A buddhista hívők úgy gondolták, hogy üdvözülésüknek egyetlen és legbiztosabb módja, ha elzárándokolnak a Wutaishanra, s ott valamilyen fizikai kontaktusba kerülnek Mandzsusri bódhiszattvával, megpillantják valamelyik manifesztációját. A szútra kiemeli, hogy a bódhiszattva a lények érdekében különböző átváltozásokat mutat be.

A Mandzsusri-kultusz császári támogatását valószínűleg a Wei-dinasztia 魏 Xiaowen 孝文 császára (471–499) kezdte el, aki a hagyomány szerint több kolostort is alapított, köztük a Foguangsit 佛光寺 és a Qingliangsit 清涼寺. A Wutaishan fejlődése később is szorosan összefüggött a császárok támogatásával, amely nélkülözhetetlen volt a nagy kolostorok alapításához. A hagyomány szerint a legelső kolostor, a Dafu lingqiu si 大孚靈鷲寺 építését még a Han-dinasztia császárai kezdték meg. Később átnevezték Nagy Virágos Park-kolostornak (*da huayuan si* 大華園寺), mivel a közelében helyezkedett el az a park, amelyben csodás virágok nyíltak. Wu Zetian 武則天 császárnő (625–705) pedig a Nagy Huayan 華嚴-kolostor nevet adta neki, annak jeléül, hogy nagyra tartja az *Avatamszaka szútrát* és a hozzákapcsolódó Huayan iskolát. Jelenleg ezt a kolostort Xiantong sinek 顯通寺 hívják.

Ebben a kolostorban telepedett le Chengguan 澄觀 (738–839), a Huayan iskola negyedik pátriárkája, s itt írta meg híres kommentárját az *Avatamszaka szútrához*. Művében leírja, hogy milyen motivációk vezették el a hegyre, milyen nehézségeket kellett kiállnia, hogy eljusson ide, s mennyire lenyűgözte a szent hegy:¹²

Mikor fiatalkoromban olvastam ezt a művet, mindig, amikor ehhez a szöveghez értem, becsuktam a könyvet és nagyot sóhajtottam. Majd nem rettentem meg a tízezer mérföldes távolságtól, s az utazás során rám leselkedő veszélyektől. A szent vidék lenyűgözőtt, így tíz évig maradtam itt. Ennek a hatása káprázatos volt, érzékeim megteltek vele.

¹² Chengguan útját a Wutaishanra lásd Hamar I., *Kínai buddhizmus a középkorban. Cs'eng-kuan élete és filozófiája*, Történelem és kultúra 15. Budapest: Balassi Kiadó–Orientalisztikai Munkaközösség, 1998, 60–63.

余幼尋茲典。每至斯文皆掩卷長歎。遂不遠萬里委命棲託聖境。相誘十載于茲。其感應昭著盈于耳目。¹³

A kommentárhoz írt alkommentárjában bővebben kifejti:

Azért mentem a hegyhez, mert a szövegben az állt, hogy a bódhiszattvák lakhelye a Hívös-hegy. Nem féltem attól, hogy abban az időben a lázadók és a rablók örökké felfordulást támasztottak, [mindenütt] hemzsegték a harci lándzsások, sakálokkal és farkasokkal voltak tele az utak, hegyek és folyók akadályoztak, így hát útra keltem. Ezt értettem „az utazás során rám leselkedő veszélyek”-en. Noha az út csak ötezer mérföld volt, oda-vissza tízezer. Kezdetben csak rövid ideig akartam ott időzni, de teltek-múltak a napok, egyik a másik után, elmerültem a szent világban. Tizenöt évig írtam a Kommentárt, ebből tízet itt a hegyen.

至山源由。由此菩薩住處清涼山之文。當時逆寇亂常兵戈蜂起豺狼滿路。山川阻絕不憚而遊。故云委命棲託。途雖五千反覆萬里。始本暫遊日復一日傾馳聖境。一十五年作疏至斯正當十載。¹⁴

A Huayan iskola mellett az Ezoterikus iskola is központjának tekintette a Wutaishant. Amóghavadszra (705–774), az Ezoterikus iskola egyik alapítómestere, számos buddhista mű fordítója, kora nagy hatású vallási vezetője nagy hangsúlyt fektetett a Mandzsusri-kultusz elterjesztésére, és tevékenységének köszönhetően Mandzsusriból Kína védőistene lett.¹⁵ Amóghavadszra 766-ban kérvényt nyújtott be a császárhoz, amelyben kérte, hogy támogassa a Jin’ge 金閣-kolostor megépítését, amelyet Daoyi 道義 látomása alapján terveztek meg. Daoyi a látomásban Mandzsusri bódhiszattvával találkozott, s ekkor látta meg a felépítendő kolostort. Amóghavadszra szerint a bódhiszattva kívánsága, hogy a kolostor elkészüljön.¹⁶ Daizong 代宗 császár (ur. 762–779) jóváhagyta a kérést, s jelentős állami támogatással felépítették a kolostort, amely az Ezoterikus iskola egyik központja lett.

Amóghavadszra 766 és 769 között számos alkalommal fordult beadvánnyal az udvarhoz, amelyben felhívta az uralkodó és hivatalnokok figyelmét a Wutaishan fontosságára. Az ezoterikus mester a Jin’ge si felépítése mellett a másik nagy kolostor,

¹³ T35, no. 1735, p. 859, c19–22.

¹⁴ T36, no. 1736, p. 601, a12–17.

¹⁵ Lásd Hamar I., A kínai ezoterikus buddhizmus története. In: Hamar I., Salát G. (szerk.): *Kínai történelem és kultúra. Tanulmányok Ecsedy Ildikó emlékére*, Sinológiai Műhely 7. Budapest: Balassi Kiadó, 2009, 74–77.

¹⁶ Amóghavadszra és a Wutaishan kapcsolatáról lásd Birnbaum, R., *Studies on the mystery of Mañjusri*, Society for the study of Chinese religions Monograph 2, Berkeley: University of California Press, 1983, 25–38.

a Yuhua si 玉華寺 renoválására is kért és kapott támogatást az uralkodótól. 767 áprilisában a császár engedélyezte, hogy szerzeteseket avasson fel a Wutaishanon, hogy mind az öt nagy állami kolostorban (Qingliang si, Huayan si, Foguang si, Yuhua si, Jin'ge si) harminchét-harminchét szerzetes teljesítsen majd szolgálatot. A szerzetesek azt kapták feladatuk, hogy a birodalom védelmében rendszeresen recitálják az *Emberséges király megvédelmezi a birodalmat* című pradnyápáramitá szútrát (*Renwang huguo bore boluomiduo jing* 仁王護國般若波羅密多經).¹⁷

Amóghavadszra kérte a császárt, hogy a kolostori étkezőkben elhelyezett Pindola arhat szobrát cseréljék ki Mandzsusri bódhiszattva szobrával. A kérést jóváhagyták, s császári rendeletet adtak ki erről 770-ben, de nem tudni, hogy végrehajtották-e az egész birodalomban. Mandzsusrit öregemberként, lótuszülésben ábrázolták ezeken a szobrokon. Nagyon sok ilyen szobor maradt fenn Japánban, s a Tang-korban a Kínába látogató japán Tendai szerzetes, Ennin 圓仁 (794–864) is meglepetéséről számol be naplójában, hogy a kolostori étkezőkben Mandzsusri szobrát találta.¹⁸

A Tang-kor végén lezajlott buddhistaüldözések feltehetően a Wutaishanra is jelentős hatást gyakoroltak, de a Tang-dinasztiát követő időszakban a Wutaishan ismét a buddhizmus központjává vált, buddhista zarándokok kedvelt célállomása lett. Ezt bizonyítja a híres dunhuangi barlangtemplomok 61-es számú barlangja, amely régebben a Mandzsusri csarnoka (*Wenshu tang* 文殊堂) nevet viselte. Ezt a szentélyt Cao Yuanzhong 曹元忠 kormányzó hosszú uralkodása (945–974) alatt készítették el a kormányzó feleségének megbízására. A szentélyben Mandzsusri szobrát helyezték el központi ikonként, s ez az egész Dunhuangban egyedülálló. A barlangtemplom falára a Wutaishant festették meg, ábrázolva az ott található fontosabb kolostorokat, természeti látványosságokat és zarándokútvonalat. Dorothy Wong szerint ez nem csupán egy térkép a Wutaishanról, mint ahogy sokan állítják, hanem egy Mandzsusri bódhiszattva tiszta-földjéről készült ikon, s így vallási funkciókkal bír.¹⁹ Dunhuang és a Wutaishan szoros kapcsolatát mutatják a Dunhuangban talált Wutaishan-költemények is, amelyek a Wutaishant és Mandzsusri manifesztációit írják le misztikus, költői nyelven.²⁰

Dunhuang ebben az időben a tangutok befolyása alatt állt, akik Xixia 西夏 néven alapítottak dinasztiát 1032-ben, amely egészen 1227-ig fennállt. A tangutok különösen nagyra becsülték a Huayan buddhizmust, a teljes *Avatamszaka szútrát* lefordították tangut nyelvre, s az ebből az időszakból fennmaradt művészeti alko-

¹⁷ T 246.

¹⁸ Ennin naplójának fordítását lásd Reischauer, E., *Ennin's Diary: The Record of a Pilgrimage to China in Search of the Law*, New York: Ronald Press, 1955.

¹⁹ Erről az időszakról lásd Gimello, R., Wu-t'ai Shan during the Early Chin Dynasty: The Testimony of Chu Pien. In: *Chung Hwa Buddhist Journal* 7 (1994), 501–513.

²⁰ Lásd Wong, D., A Reassessment of the representation of Mt. Wutai from Dunhuang cave no 61. In: *Archives of Asian Art* 46 (1993), 27–51.

tásokban is gyakran megjelennek a szútrából vett motívumok. Mint korábban bemutatuk, a Wutaishan szoros kapcsolatban állt a Huayan iskolával, így természetes, hogy a tangutok is szívesen látogattak el a szent hegyre. 1007-ben például a tangut uralkodó, Li Deming 李德明 engedélyt kért a Song udvartól, hogy tíz kolostort emeljen a Wutaishanon. 1037-ben a következő tangut uralkodó, Li Yuanhao 李元昊 arra kért a Song udvartól engedélyt, hogy egy tangut delegáció mehessen a Wutaishanra, amely az uralkodó nevében értékes ajándékokat kívánt adományozni a kolostoroknak. 1040-től megromlottak a tangut–Song kapcsolatok, így a tangut zarándokok nem mehettek már a Wutaishanra. Érdekes módon orvosolták a tangutok ezt a helyzetet: a fővárosuk mellett fekvő Helan 賀蘭-hegyen lévő néhány kolostort a Wutaishan kolostorairól nevezték el, s így feltehetően szimbolikusan „áttelepítették” a hegy bódhiszattváját, Mandzsusrít is.

A kor másik idegen dinasztiáját, a Liao-dinasztiát 遼 (907–1125) alapító kitajok (*qidan* 契丹) szintén a buddhizmus elkötelezett hívei voltak. Egyik fővárosuk, Datong 大同 a Wutaishan közelében helyezkedett el, ahol pompás templomokat építettek, s közülük az egyiket Huayan-kolostornak hívták. Egy rövid időre az Ót Dinasztia (907–960) korában a Wutaishan felett is ellenőrzést gyakoroltak a kitajok. A kitajokat a Huayan iskola tanai mellett az ezoterikus buddhizmus gyakorlatai is lenyűgözték, így érthető, hogy a Liao idejében számos buddhista gondolkodó a Huayan és az ezoterikus iskolák ötvözésén munkálkodott. Az egyik ilyen szerzetes a 11–12. században Daozhen, aki magát a Wutaishan szerzeteseként azonosította. Ez a Wutaishan azonban Weizhou 蔚州 közelében található, nem azonos Mandzsusri szent hegyével. A tangutokhoz hasonlóan – a kitajok is megteremtették a maguk Wutaishanját.

A 11. században a kitajok és az északi Song felváltva uralta a Wutaishant, míg az 1105-ben megkötött shanyuani szerződés a hegy feletti ellenőrzést az Északi Songnak biztosította. Ekkor a kínai zarándokok már szabadon ideutazhattak, s nem sokkal a szerződés megkötése előtt, 1073-ban érkezett ide a híres japán látogató, Jōjin Ajari 成尋阿闍利, és Zhang Shangying a Wutaishan kormányzójaként zarándokolt a Wutaishanra 1088-ban és 1090-ben, s örökítette meg látomásait. A Song-dinasztia Taizong 太宗 (ur. 976–977) császára is támogatta a Wutaishant: adómentességet adott a Wutaishan földjeire. Az Északi Song idejére tehető, hogy a tibeti buddhizmus hívei is elzarándokolnak a Wutaishanra. Ekkor látogatott ide Pha-dam-pa-sangs-rgyas, dél-indiai térítő szerzetes, aki Tibetben megalapította a Zhi-byed-pa iskolát.²¹

A harmadik idegen dinasztiát alapító nép, a dzsüdzsik megjelenése a 12. század elején ismét háborúhoz vezetett a Wutaishan körzetben, egészen addig, míg az

²¹ Lásd Cartelli, M., On a Five-colored cloud: The Songs of Mount Wutai. In: *Journal of American Oriental Society*, vol. 124 (2004) 4, 735–757.

általuk alapított Jin-dinasztia 金 (1115–1234) le nem igazta a kitaj Liao-dinasztiát 1125-ben. A háborúban a Wutaishan szerzetesei is részt vettek, mikor a Wutaishan vezető szerzetese, Zhenbao 真寶 a szerzeteseket a Jin erők ellen vezette. A szerzetesek vereséget szenvedtek, s a csatákban sok kolostor leégett. Az ellenállás miatt azonban nem álltak bosszút a dzsürdzsi hadak, s a Wutaishan rövid idő múlva ismét virágzó vallási központ lett.

A Wutaishanon jelentős változások következtek be a mandzsuk által alapított Qing-dinasztia 清 (1644–1911) uralkodása alatt. A mandzsu császárok ugyanis a tibeti-mongol buddhizmus bőkezű támogatóiként, a Wutaishan fontosabb kolostorait a tibeti buddhizmus központjaivá tették, s újabb kolostorok építésébe kezdtek. Mint korábban láttuk, Amóghavadszra az ezoterikus buddhizmus szent helyének tekintette a Wutaishant, így az ezoterikus jellegű tibeti-mongol buddhizmus jól illeszkedett a korábbi hagyományokhoz. A 19. századból származik egy fadúcos nyomtatással készült, kézzel kiszínezett lenyomat, amely a Wutaishan kolostorait, látványosságait és a Wutaishanhoz köthető látomásokat mutatja be.²²

MANDZSUSRÍ MANIFESZTÁCIÓJA

Az előzőekben láttuk, hogy a Wutaishan a buddhista zarándokok kedvelt úticélja volt. A zarándoklat kínai megfelelője a *chaoshan jinxiang* 朝山進香 kifejezés.²³ A *chaoshan* jelentése 'tisztelét tenni a hegynél', mint ahogy az uralkodó audien-cián fogadja alattvalóját. A *jinxiang* pedig a füstölő felajánlását jelenti, hogy így létesítsen kapcsolatot a zarándok a hegyen lakó istennel. A *chaoshan* kifejezésben valószínűleg az is benne rejlik, hogy az alázatos zarándokot a hegy istene fogadja, megmutatja magát előtte, s így a halandó a transzcendens világgal érintkezhet.

A zarándokok különböző látomásokról számolnak be, s ezekben Mandzsusrít vélik látni különböző alakokban. Ezek a látomások néha kolostorok építéséhez vezettek. A már említett Daoyi 道義 látomása alapján épült fel például a Jin'ge si, az Arany Pavilon-kolostor.²⁴ Daoyi 736-ban indult a Wutaishanra, és a Qingliang-kolostorban szállt meg több szerzetestársával együtt. Egyik nap maga indult útnak, abban reménykedve, hogy a bódhiszattva megnyilatkozik előtte. Miközben azon gondolkodott, hogy feltehetően Mandzsusrí kegyeinek köszönheti, hogy minden baj nélkül megérkezett a Wutaishanra, egyszer csak egy öreg szerzetest pillantott meg egy fehér elefánt hátán. Miután üdvözölték egymást, s jól elbeszélgették, az

²² Lásd Tucci, G., *Religions of Tibet*, London: Routledge, 1970, 39.

²³ Lásd Chou, W., *Ineffable Paths: Mapping the Wu-t'ai-shan in Qing dynasty China*. In: *Art Bulletin*, vol. 89 (2007), 1, 108–129.

²⁴ Lásd Naquin, S., Yü Ch., 11–12.

idős szerzetes azt javasolta, hogy térjen vissza ide másnap hajnalban, s akkor biztosan megpillanthatja Mandzsusrí. Daoyi elköszönt, majd beszélgetőtársa hirtelen eltűnt, füstölő illatát hagyva maga után.

Daoyi másnap reggel ismét útnak indult a nyugati csúcs felé, s furcsa fényeket és egy szokatlan sztúpát látott útközben. Ismét találkozott az idős szerzetessel, aki sürgette, hogy folytassa az útját. Kis idő elteltével egy 13-14 éves korú gyerekkel találta magát szembe, aki azt mondta, hogy az Arany Pávilon-kolostorba érkezett. A gyermek végigvezette a szerzetest a hatalmas kolostoron, amelyet mindenhol arany borított. Miközben Daoyi különböző aranytárgyakat vett szemügyre a kolostorban, az idős ember ismét megjelent. A szerzetes ekkor döbbsent rá, hogy az idős ember nem más, mint Mandzsusrí. Daoyi ezután a Wutaishanról a fővárosba ment, és jelentést tett Xuanzong 玄宗 császárnak (ur. 713–755) látomásáról. Majd Amóghavadzsra kezdeményezésére a Daoyi által készített tervrajzok alapján kezdték el felépíteni a Jin'ge si-kolostort.

WUTAISHAN: A BUDDHIZMUS AUTENTIKUS FORRÁSA KÍNÁBAN

A fentiekben röviden áttekintettük a Wutaishan történetét és az ehhez kapcsolódó vallási gyakorlatokat, tapasztalatokat. Láttuk, hogy a Wutaishan szentségének biztosítója Mandzsusrí bódhizattva jelenléte a hegyen, amelyet szent iratokkal támasztottak alá. Ezt igazolták aztán a zárándok látomásai, amelyekben a bódhizattva különböző alakokban jelent meg. Amóghavadzsra tevékenységének köszönhetően a Mandzsusrí-kultusz az egész birodalomban elterjedt, a bódhizattvát Kína védőisteneként kezdték tisztelni. A Qing-dinasztia alatt a Wutaishan a tibeti buddhizmus központjává is vált, mongol és tibeti szerzetesek telepedtek meg a hegyen; császárok támogatásával tibeti kolostorok épültek.

Felmerül a kérdés, hogy azon túl, hogy Mandzsusríval lehet találkozni a hegyen, mi a jelentősége a Wutaishannak a kínai buddhizmus történetében. Mint ahogy a Dunhuangban talált Wutaishan-festmény bemutatásakor említettük, a kínaiak számára a Wutaishan nem csupán egy profán tér volt, amelyben megjelenik a szentség Mandzsusrí alakjában, hanem a bódhizattva erejénél fogva az egész tér szentté, buddhista kifejezéssel élve „tiszt-földdé” válik. A buddhista hívő utazása során ebben a szent térben folytatja le zárándoklátat, bízva benne, hogy lehetősége nyílik a szentség forrásával, Mandzsusríval közvetlen kapcsolatot létesíteni, s ezáltal a buddhizmus igazságát megtapasztalni és megszabadulni a földi szenvedéstől. Nem véletlen, hogy az ezoterikus buddhizmus is összefonódott ezzel a kultusszal, mivel ennek fő koncepciója, hogy a hívő különböző meditációs gyakorlatok segítségével a saját világát tiszt-földdé alakítja, azaz itt és most éri el a megvilágosodást. Hol

is lehetne alkalmasabb helyet találni erre, mint a Wutaishant, amely Mandzsusri jelenléte miatt már megtisztult, szent térré alakult?

Mandzsusri megjelenése Kínában még egy nagyon fontos következménnyel járt. Kínában a buddhizmus idegen vallásnak számít: a kínaiakat belső-ázsiai és indiai térítőik ismertették meg a buddhizmussal, s több száz évig tartott, míg a vallás legfontosabb szent szövegeit lefordították kínaira. Sok kínai buddhista kelt útra, hogy dacolva az utazás veszélyeivel, a hiányzó műveket Indiából Kínába hozza és kínaira fordítsa. A kínaiak úgy érezték, hogy a buddhizmus igazi forrása Indiában található, mivel a vallásalapító ott élt, ott fejtette ki tanait. A szútrák, Buddha szavai képviselik az autentikus forrást, amelyből a kínaiaknak is meríteniük kell. Mandzsusri bódhiszattva kínai megjelenése azonban alapjaiban változtatta meg ezt a felfogást. Az autentikus helyszín, a szent tér áttevődött Kínába, mivel most már a Wutaishanon is közvetlen tapasztalást lehetett szerezni a buddhizmus szellemi világáról, hiszen Mandzsusri jelenléte ezt biztosította. Az Indiában élő történelmi Buddha és Mandzsusri bódhiszattva ugyanannak az abszolút szellemi erőnek, dharmakájának a megnyilvánulása, így a megnyilatkozás helyszínei teljesen egyenrangúak egymással. Ezt bizonyította, hogy más kelet-ázsiai országokból, de Belső-Ázsiából és Indiából is érkeztek zarándokok a Wutaishanra, a buddhizmus szent terére, hogy közel kerüljenek az autentikus forráshoz.